

'Avrupa Birliđi Demokrasi ve İnsan Hakları İçin Avrupa Aracı
(DİHAA) kapsamında desteklenmektedir

I.FAZ ENGELLİLİK, AYRIMCILIK ATÖLYE ÇALIŞMALARI KİTİ

ENGELLİ KADINLARA HAK TEMELLİ AKTİF DESTEK PROJESİ

Avrupa Birliđi Demokrasi ve İnsan Hakları İçin Avrupa Aracı (DİHAA) tarafından desteklenen AKDAM (Adana Kadın Danışma Merkezi ve Sığınma evi Derneği) ortaklığıyla Engelli Kadın Derneği olarak yürütölen

“Ayrımcılık: Engelli Kadınlara Hak Temelli Aktif Destek Projesi”
kapsamında hazırlanmıştır.

I.FAZ

ENGELLİLİK, AYRIMCILIK

ATÖLYE ÇALIŞMALARI KİTİ

Hazırlayanlar / Derleyenler
Arzu Şenyurt Akdađ
Gizem Tanay Aksaç

Ön ve arka kapak tasarım
Tufan ŞİMŞEKCAN, Atom Film

“Bu doküman ‘Avrupa Birliđi Demokrasi ve İnsan Hakları İçin Avrupa Aracı (DİHAA)’ nın mali katkısı ile hazırlanmıştır. İçeriğe dair sorumluluk bütünüyle Engelli Kadın Derneği’ne aittir ve bu içerik hiçbir şekilde AB Delegasyonunun görüş ve tutumunu yansıtmaz.”

Giriş:

Tanıma: Katılımcılardan kendilerini tanıtmaları ve en sevdikleri ile sevmedikleri özelliklerini paylaşmaları istenebilir ya da kolaylaştırıcılar farklı bir tanışma tekniği uygulayabilir.

Katılımcıların beklentileri alınarak grup kuralları belirlenebilir.

I. BÖLÜM – ENGELLİLİK NEDİR?

1. Oturum: Isınma

Süre: 45 dk.

Amaç: Bu ilk çalışmanın amacı, engelli kadınların engellilik ve kadın olmak üzerine nasıl bir algılarının olduğunu anlamaktır.

Yöntem:

- a. Her bir katılımcının genel olarak yaşadığı sorunlar ile ilgili görüşleri alınmaya çalışılır.
- b. Katılımcıların paylaşımlarını kolaylaştırmak amacıyla çeşitli sorular sorulur. Örneğin, okula gitmiş olup olmadıkları, çalışıp çalışmadıkları, gündelik hayatta ne tür sorunlarla karşılaştıkları gibi.
- c. Burada verilen örneklerden kadınlara ilişkin olanlar, daha sonraki oturumlarda kullanılmak üzere not edilir. Özellikle de engelli kadınların karşılaştığı hak ihlalleri ve ihtiyaç duydukları hizmetlere ayrıca dikkat edilir.
- d. Her ne kadar bu oturumda henüz toplumsal cinsiyet konularına girilmeyecekse de, verilen örneklerin cinsiyet dengesine dikkat etmek önemlidir. Verilen örneklerde engelli kadınların genellikle eğitim görmediği ve çalışmadığı gibi hususlar ön plana çıkabilir. Yine bakım yükümlülüğünün hemen hemen her zaman kadın üzerinde olduğunda, örneklerle ortaya çıkabilir. Katılımcıların engellilik ve kadın olma durumlarından hangisine ilişkin daha çok farkındalıkları olduğu ve bu sözü edilen iki konudan hangisi ile ilgili mücadele verdikleri anlaşılacaktır. Sadece daha sonraki oturumlar için malzeme toplanması bakımından bu hususlara dikkat etmek önemlidir.
- e. Bu oturumun sonunda kısa bir toparlama yapılır.
- f. Bu ilk oturumun ardından, ara vermeksizin “Engelliliğe İlişkin Algılarımız I” başlıklı oturuma geçilir.

2. Oturum: Engelliliğe İlişkin Algılarımız I

Süre: 30 dk (10 dk grup çalışması+20 dk yanıtların alınması)

Amaç: Bu oturumun amacı, katılımcıların engelliliğin sakatlıktan, körlükten, sağır-dilsiz olmaktan farklı bir durumu ifade ettiğini bilip bilmediklerini değerlendirmektir.

Yöntem: Katılımcıların sayısına göre 4 ya da 5 grup oluşturulur ve her bir gruptan 2 soruya yanıt bulmaları istenir.

- a. Engellilik nedir veya kime engelli denir?
- b. Engellilik nasıl ortadan kaldırılabılır?

Grupların yanıtları alınırken, eğiticilerden biri tarafından 2 ayrı büyük kağıttan birine engelliliğin ne olduğuna ilişkin görüşler, diğerine engelliliğin nasıl ortadan kaldırılabilceğine ilişkin görüşler kısaca yazılır. Burada her bir gruptan birer yanıt almak ve zaman tükenene kadar her bir gruba tekrar söz vermek iyi olacaktır. Bu yöntem zamanın tek bir grup tarafından tüketilmesine ve ilk grubun verilebilecek çoğu yanıtı vermesine engel olacaktır.

Burada, öncelikle, **engelli, özürü ve sakat** sözcüklerinin kullanımına dikkat ediniz. Bunlar yanında **kör, topal, sağır gibi sözcüklerin** de kullanılıp kullanılmadığına dikkat ediniz. İkinci olarak, bu sözcükler kullanılırken kişilerin rahatsızlık duyup duymadıklarına dikkat edilir. Üçüncü olarak, engelliliğin kişinin kendisinden kaynaklı özelliklere dayalı olarak tanımlanıp tanımlanmadığına bakılır. Son olarak, engelliliğin nasıl ortadan kaldırabileceği konusunda, engelli kişinin kendisine yönelik müdahalelerin sayılıp sayılmadığına bakılır. Büyük ihtimalle burada engelliliği değil, sakatlık durumlarını ortadan kaldıracak, örneğin akraba evliliklerinin, iş ve trafik kazalarının azaltılması, gebelik süresince annenin ve bebeğin takip edilmesi gibi, hususlar belirtilecektir.

Bu oturumun sonunda herhangi bir toparlamaya gerek yok. Zira, bir sonraki oturumda, engellilik ile sakatlığın veya körlüğün, sağırlığın aynı şey olmadığı ortaya konulacaktır.

Bu oturumun ardından ara verilir.

3. Engelliliğe ilişkin algılarımız II:

Süre: 30 dk (10 dk örnek olayın çözümlenmesi+ 20 dk örnek olayın tartışılması)

Amaç: Bu oturumun amacı, katılımcıların engelliliği ortadan kaldırmak için kullanılabilecek yöntemleri düşünmeye başlamalarını sağlamak ve aslında sakatlığı ortadan kaldırmadan da engelliliğin ortadan kaldırılabilceğini ortaya koymaktır.

Yöntem: Örnek olay1, 2 ve 3– grup çalışması

Burada grup halinde çalışılır. 3 örnek olaydan sadece biri seçilebileceği gibi, ikisi veya üçü de seçilebilir.

Örnek olay

Olay 1

Deniz'in gözleri doğuştan kördür ve bu sene Anadolu lisesine başlayacaktır. Ancak, birçok endişesi vardır. Zira bugüne kadar hep körler için eğitim veren okullara gitmiştir ve okuldaki

diğer kör çocuklarla arkadaşlık etmiştir. Ancak, kaydını yaptığı gün, kör olmasının hiçbir engel yaratmayacağını fark etmiştir. Neden?

Önce Deniz'in endişesinin olası nedenleri, sonra bu endişelerin neden ortadan kalkmış olabileceği tartışılır ve yazılır.

Olay 1'in değerlendirilmesi: Olay 1 de, sorunun **kör** bireyin kendisinde olmadığını, o nedenle de engelliliğin ortadan kaldırılması için alınması gereken tedbirlerin bireyin kendisine ilişkin olmadığını göstermeyi amaçlamaktadır. Deniz'in endişe etmesine gerek yoktur. Çünkü;

- a) Okul yönetimi, üst sınıfta okuyan bir öğrenciyi mihmandar olarak görevlendirerek Deniz'in okul binasını tanımasını sağlamıştır;
- b) Zaten bütün ofis ve derslik kapılarında kabartma harfle yazılmış levhalar bulunmaktadır;
- c) Ayrıca okul girişinde okulun bir maketi bulunmakta, bunun üzerinde kabartma harflerle hangi binanın ne binası olduğu belirtilmektedir.
- d) Okul yönetimi görmeyen öğrencilerin istediği tüm kitapları sesli veya kabartma olarak sağlamaktadır;
- e) Sesli veya kabartma olmayan materyallere erişimin sağlanması için diğer öğrenciler okuyuculuk yapmaktadır.
- f) Sınavlarda Deniz'in 3 olanağı vardır: ya sözlü sınav olacak, ya bilgisayar kullanacak ve böylece soruları bilgisayardan sesli olarak alabilecek; ya da sınav sorularını okumak ve Deniz'in yanıtlarını kayda geçmek için bir okuyucu tahsis edilecektir.
- g) Şehirdeki tüm otobüsler her durakta, otobüsün hangi istikamete gitmekte olduğunu ve bir sonraki durağın hangi durak olduğunu sesli olarak bildiren bir sisteme sahiptir.
- h) Çözümlere ek yapılabilir. Ancak, bu kadarı dahi Deniz'in Anadolu lisesinde okuması için yeterlidir.

Yanıtlar verilirken, olayda kullanılan kör ifadesinin kullanılıp kullanılmadığına dikkat edilir. Eğer kör yerine "görme engelli" ifadesi kullanılıyorsa, tartışmanın sonunda neden kör ifadesini kullanmaktan kaçındıklarını ve neden görme engelli ifadesini kullandıklarını sorulur. Eğer katılımcılar arasında gözlük kullanan varsa, kendisini görme engelli olarak tanımlayıp tanımlamadığı sorulur. Yanıtın nedenlerini tartışılır. Kişinin kullandığı gözlüğün fonksiyonu ile Deniz'e sağlanan olanakların fonksiyonunun aynı olduğuna vurgu yapılır: Kişinin görmeyle ilgili durumunu değiştirmemekte ama sorunu ortadan kaldırmaktadır.

Olay 2

Görkem'in kızı Gözde kas hastalığı nedeniyle tekerlekli sandalye kullanmaktadır. Gözde bu sene okula başlayacak, Görkem ise çalışma hayatına geri dönecektir. Ancak, Görkem

endişelidir. Ancak, Gözde'nin okula ve kendisinin işe başlamasından sonraki bir ay içerisinde endişelerinin gereksiz olduğunu fark etmiştir.

Önce Görkem'in endişelerinin olası nedenleri, sonra bu endişelerin neden ortadan kalkmış olabileceği tartışılır ve yazılır.

Olay 2'nin değerlendirilmesi: Olay 2, Olay 1'e kıyasla biraz daha karmaşıktır. Zira, sadece çocuğun okula nasıl ulaşacağı, okul içerisinde sınıfına, kantine, tuvalete, oyun alanına nasıl erişeceğinin çözülmesi yeterli değildir. Diğer çocuklara ve onların ailelerine bu konuda duyarlı olmalarını sağlayacak bir eğitim de verilmelidir. Engelli çocukların karma sınıflarda olması, diğer çocukların ailelerince tepkiyle karşılanabilmektedir. Yine sınıf öğretmenin Gözde'yi çeşitli oyunlara, örneğin folklor oyunlarına da nasıl katabileceğine ilişkin bilgisi olmalıdır.

Burada annenin çalışmaya başlaması da başlı başına önemli bir husustur. Görkem'in işe başlama ve işten çıkma saatlerinin çocuğun okul saatleriyle uyuşmaması durumu söz konusu olabilir. Bu sorun çözümlenmelidir. Yine, Gözde'nin bazen doktora gitmesi gerekebileceğinden, Görkem'in işten izin alması gerekebilecektir. Bu Olay'a ilişkin grup çalışmaları kolaylaştırılırken, Görkem'in durumunun da ayrıca değerlendirilmesi istenebilir.

Olay 3

Gaye sağır ve dilsiz 10 yaşında bir çocuktur. İzci olmayı istemektedir. Yeni izci olacak çocuklar bir haftalık bir kampa katılacaklarından, Gaye'nin anne ve babası endişelidir. Gaye'yi sadece sağır ve dilsiz çocukların katıldıkları bir yaz okuluna göndermek istemektedirler. Sonunda Gaye izci olarak kabul edilir ve kampa gider. Gaye kamptan onlarca arkadaş edinmiş olarak döner.

Lütfen önce Gaye'nin anne ve babasının endişelerinin olası nedenlerini, sonra Gaye'nin kampa mı yoksa yaz okuluna mı gitmesinin daha anlamlı olduğunu tartışılır. Sizce Gaye kampta nasıl onlarca çocukla arkadaşlık kurabilmiştir?

Olay 3'nin değerlendirilmesi: Burada diğer çocukların Gaye'yi dışlaması, hatta onunla alay etmesi gibi riskler vardır. Bu riskleri ortadan kaldırmak için kamptan sorumlu olan kişilerin bazı küçük tedbirler alması gerekmektedir. Örneğin Gaye'den diğer çocuklara işaret dili öğretmesi istenebilir. Bu bir oyun haline getirildiğinde, hem diğer çocukların hoşuna gidecek, hem de iletişim yolları açılmış olacaktır. Tabii ki, kampta işaret dili bilen bir kişinin bulunması, Gaye'nin olası sorunlarını ortadan kaldırmak için yararlı olacaktır.

Gaye'nin hangi faaliyete katılmasının kendisi için daha iyi olacağı tartışmasına tek bir doğru yanıt verilemeyebilir. Eğer Gaye'yi göz ardı edecek, dışlanmasına izin verecek bir kamp yönetimi varsa, bu deneyim çocuk için olumsuz olacaktır. Ama yukarıda sayılan nitelikte tedbirler alınırsa, bu deneyim sadece Gaye için değil, ama özellikle diğer çocuklar için hem çok keyifli, hem de çok eğitici olacaktır. Karma ortamlar engelli çocukların kişisel gelişimleri ve hayata hazırlanmaları için çok önemliyse de, bazı hallerde, çocuğun en üstün menfaati,

çocuğun ayrı bir ortamda bulunmasını gerektirebilir. Bu husus, her somut durumda ayrıca değerlendirilmelidir.

Engelliliğe İlişkin Algılarımız I ve II, engelliliği nasıl ortadan kaldıracabileceğimize ilişkindir. Muhtemelen katılımcılar Engelliliğe İlişkin Algılarımız I'de engelliliği değil, sakatlığı (yetiyitimini) önlemeye yönelik tedbirlerden bahsedecektir. İkincisinde ise, aslında engelliliği ortadan kaldıracak tedbirlerin alınması gerektiği ve kişinin kör, sağır veya yürüyemez olmasının aslında sorun olmadığı ortaya konmuş olacaktır.

Bu iki başlık altında vermek istediğimiz mesajı netleştirmek amacıyla, bu oturumun hemen ardından, aşağıdaki başlık altındaki sunumu yapmak yararlı olacaktır.

4. Kavramlar, Sorunun Kaynağı, Çözümün Kaynağı

Süre: 25 dk

Yöntem: Sunum

Burada engellilik, sakatlık ve özürlülük kavramlarının ne anlama geldiğine ilişkin bir sunum yapılması ve bu sunumda BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin engelli tanımını paylaşarak, engelliliğin aslında kişinin somut durumu ile toplumsal önyargıların ve mimari ve diğer engellerin birleşmesinden kaynaklandığına vurgu yapmak gerekmektedir.

Bu amaçla "Kavramlar, Sorunun Kaynağı ve Çözümün Kaynağı" başlıklı sunum gösterilebilir. Bu sunumla birlikte takip edilebilecek sunum metni aşağıdaki gibidir. Aşağıda yazılanlar sadece bir öneridir. Eğitimciler bu metnin genel mesajını verecek başka bir sunumu tercih edebilirler:

Engellilik konusunun gündeme geldiği çoğu durumda, hangi kavramın veya kavramların kullanılmasının daha doğru olduğuna ilişkin soru işaretleri belirlemektedir. Bugün, birçok kişi sakat veya özürlü demek yerine engelli demek gerektiğini düşünmektedir. Benzer şekilde kör yerine görme engelli, sağır yerine işitme engelli ifadeleri tercih edilmektedir. Buradaki tercih nedeni genellikle nezakettir. Başka bir ifade ile bir kişiye sakat demek en hafif deyimle kaba bulunmaktadır. Buna karşılık bu alanda faaliyet gösteren en büyük sivil toplum örgütlerinden biri Türkiye Sakatlar Derneği'dir. Devletin kullanmayı tercih ettiği terim ise özürdür. Bu kavramlara ilişkin açıklama yapmadan önce, bir başka konuyu tartışmak yararlı olacaktır. O da, tartıştığımız meselelerde sorunun kaynağını doğru tespit edip edemediğimizdir. Zira, sorunun kaynağını doğru tespit edemezsek, çözümü de doğru tespit edemeyiz.

Sorunun ve çözümün kaynağı konusunda 3 temel yaklaşımdan bahsedilebilir. Bunlardan ilki, tıbbi model denilen yaklaşımdır. Buna göre, sorun bizzat engelli kişinin kendisinden kaynaklanmaktadır. Kişi görmemekte veya yürüyememektedir ve sorun da budur. Yani sorun tıbbi bir sorundur. O halde, bu sorunu çözebilmek için tıbbi müdahale gerekir. Eğer tıbbi müdahale mümkün değilse veya sorunu tümten ortadan kaldıramıyorsa, kişiye yardım eli

uzatmak gerekir. Bu yaklaşım kişileri normal, sağlam ve sağlıklı olanlar ile özürlü olanlar diye ayırmaktadır. Kişi özürdür, çünkü tam işlev görememektedir.

Bugün geçerli olan yaklaşımlardan biride toplumsal model denilen modeldir. Buna göre, tıbbi model sorunu doğru teşhis edememektedir. Bir kişinin yürüme, görme, duyma, konuşma gibi işlevleri tam olarak yerine getirebilmesi çok önemli hususlar değildir. Önemli olan, bu işlevlerin hangi durumlarda gerekli olduğudur. Örneğin, önemli olan yürüyebilmek değil, okula veya işe gidebilmektir; önemli olan konuşabilmek veya duyabilmek değil, iletişim kurabilmektir. Bu örnekler çoğaltılabilir. Oysa, toplumsal yapı yürüyebilme, görebilme, duyabilme, konuşabilme üzerine inşa edildiğinden, bu fonksiyonları tümünden veya kısmen yerine getiremeyen kişiler toplumsal alandan dışlanmaktadır. Başka bir ifade ile sorunun kaynağı kişinin kendisi değil, onu göz ardı eden toplumdur. Örnek olaylarda da görüldüğü üzere görme, işitme, konuşma veya yürüme konusunda sorunları olan kişilerin varlığı, olumlu bir unsur olarak gözetildiğinde ve bu doğrultuda gerekli önlemler alındığında, kişilerin eğitime, istihdama ve herkesle birlikte sosyal hayata katılmaları önünde hiçbir sorun kalmayacaktır. Kısacası, kişilere engel olan onların sakat, kör, sağır vs. olmaları değil, toplum tarafından göz ardı edilmeleridir.

Bu 2 yaklaşımdan farklı olarak gittikçe yaygınlaşan insan hakları yaklaşımı ise engellilik meselesini bir insan hakları meselesi olarak ele almaktadır. Bu yaklaşıma göre: sorun ne sadece kişinin kendisinden ne de sadece olumsuz tutumlar ve fiziksel çevreden kaynaklanmaktadır. Sorun engelli bireyin diğer herkesle birlikte aynı hak ve özgürlüklere sahip olduğunun kavranamamış olmasıdır. Bu yeni yaklaşım meseleyi hukuksal bir düzleme taşıyarak, engelli bireylerin insan hakları hukuku araçlarını , ulusal ve uluslar arası mahkemeleri ve denetim mekanizmalarını etkili başvurular yapmalarını öngörmektedir.

Bu noktada insan hakları sözleşmeleri ve denetim organları hakkında genel bir bilgilendirme yapılabilir.

Bu bağlamda birleşmiş milletler sözleşmeleri ve Avrupa insan hakları sözleşmesi en önemli insan hakları belgeleridir. Özellikle **Engellilerin İnsan Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi** temel insan hakları, özgürlükleri ve ilkelerini engellilik temelinde yeniden yorumlamış, taraf devletlerin almaları gereken tedbirlerin yanı sıra yükümlülüklerinde çerçevesini çizmiştir. Türkiye bu sözleşmenin tarafıdır. Ve anayasamızın 90. Maddesi uyarınca ulusal mevzuatımızdakanun hükmündedir. Hatta kanunlar ile sözleşme arasında çelişki bulunması durumunda **Engellilerin İnsan Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi** Uygulanacaktır. Sözleşmede yapılan engellilik tanımı oldukça geniş ve kapsayıcıdır. Sözleşmenin engellilik tanımı şöyledir: Engelli kişiler, diğerleri yanında, çeşitli engellerle etkileşerek kişinin diğerleriyle eşit bir şekilde topluma tam ve etkili şekilde katılmasını engelleyen uzun süreli fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal sakatlığı olan kişileri de kapsar. Görüldüğü gibi bu tanımla engellilik bakımından hem kişinin kendi niteliklerine hemde kişinin hayata tam katılımını olumsuz etkileyen diğer unsurlara gönderme yapılmıştır.

Burada aslında yüzdelerin tek başına anlamı olmadığı, yürütülen faaliyet bakımından kişinin yapabilirliğinin değerlendirilmesi gerektiği, örneğin bilgisayar operatörü bir tekerlekli sandalyeli bakımından aslında sakatlığın hiç etkisi olmadığı belirtilebilir.

Sözleşmenin önemli bir özelliği de bugüne kadar engelli kadınlardan açıkça bahseden ilk uluslar arası metin olmasıdır. Sözleşmede engelli kadınların ve kız çocuklarının engelli nüfus içerisinde daha dezavantajlı bir konumda olduğu ifade edilmiştir. Sözgelimi giriş paragrafında engelli kadın ve kız çocuklarının ev içinde ve dışında şiddete uğramaya, yaralanmaya veya istismara, ihmale, ihmalkar muameleye kötü muameleye karşı daha çok risk altında olduğunun altı çizilmiştir. Sözleşmenin 3. Maddesinde ise kadın ve erkek eşitliğine vurgu yapıldıktan sonra 6. Maddesinde sadece engelli kadınlara yönelik bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre taraf devletlerin engelli kadınların ve kız çocuklarının uğradıkları çok yönlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve insan hak ve özgürlüklerinden eşit yararlanmaları bakımından almaları gereken tedbirler düzenlenmiştir.

Sözleşmenin önemle vurgu yaptığı bir kavramda erişilebilirliktir. Erişilebilirlik kavramını payolaşmak doğru olacaktır.

Erişilebilirlik, her hak ve her hakka ulaşmak bakımından vazgeçilmez bir ilkedir.

Erişilebilirliğin engelliler bakımından en kısa tanımı ise: Engelli bireylerin bağımsız yaşayabilmelerini ve yaşamın tüm alanlarına tam ve etkin katılımını sağlamak ve engelli bireylerin, engelli olmayan bireylerle eşit koşullarda fiziki çevreye, ulaşım, bilgi ve iletişim teknolojileri ve sistemleri dâhil olacak şekilde bilgi ve iletişim olanaklarına, hem kırsal ve hem de kentsel alanlarda halka açık diğer tesislere ve hizmetlere, evrensel tasarım ilkesiyle erişiminin sağlanmasıdır.

Ülkemizde engellilerin erişilebilirliği hakkında yasal ve idari düzenlemeler¹yapılmışsa da gelinen son durum; engellilerin erişilebilirliği halen önemli bir sorun olarak durmaktadır. Sözgelimi Türk Standartları Enstitüsü engellilerin erişilebilirliği hakkında bazı çalışmalar yapmış olsa da standartlar tüm yapıları kapsamamaktadır. Örneğin 9111 sayılı standart sadece yapıları kapsamakta alt ve üst yapıları kapsamamaktadır. artık Günümüzde erişilebilirliğin her birey için bir hak olduğu ve Yapılan düzenlemelerin farklı gereksinimleri bulunan her insan bakımından öngörülmesi anlamına gelen evrensel tasarım anlayışında hizmetlerin sunulmasında ve tasarlanmasında vazgeçilmez bir ilkedir. Başka bir anlatımla Görme, işitme, ortopedik engelliler ve diğer dezavantajlı bireyler için yapılacak her düzenleme aslında tüm insanlık için yapılmış sayılmaktadır. Örneğin geçici sakatlıklar yaşayan ya da bebek arabasıyla hareket eden bir bireyin ihtiyaç duyacağı düzenlemeler ile engelli bireylerin ihtiyaç duyacağı düzenlemelerde zaman zaman paralellik bulunmaktadır. Bu bakımdan hangi standartta hangi hükümlerin yer aldığı ve hangi tür engel gruplarının ne gibi düzenlemelere ihtiyaç duyabileceğini araştırmak birçok disiplinin bir araya gelerek müşterek olarak ortaya koyacağı insan odaklı çalışmalarla belirlenebilir.

Ancak, eğer bir toplumda, körlerin eğitim ve çalışma olanaklarına, ulaşım ve iletişim araçlarına tam ve eşit olarak erişmesi sağlanmışsa ve önyargılar ortadan kalkmışsa, artık o kişi engelli değil, sadece kör olarak nitelendirilebilir. Aynı durum, tekerlekli sandalye kullanan kişiler bakımından da geçerlidir. Eğer tüm binalarda merdivenler yanında rampa ve asansörler varsa, kaldırımlar ve toplu ulaşım araçları erişilebilir nitelikteyse, restoranlar, eczaneler, kuaförler, müzeler, kısacası kamuya mal ve hizmet sunan diğer tüm işyerleri ile kamu binaları erişilebilirse, o halde kişi artık engelli değil, sadece sakattır. Böyle bir toplumda kör bir başbakan, sağır bir üniversite rektörü, tekerlekli sandalyeli bir cerrah hayatın olağan, sıradan bir unsurudur.

Oturum: Engelliliğe ilişkin yanlış inanışlar ve kalıp yargılar

Yöntem: Sunum

Süre: 35 dk **sunum 20 dk. dkgrup tartışması 15 dk.**

Burada engelliliğe ilişkin duygu ve davranışların nasıl ortaya konduğu özetlenebilir. Ya acıma, ya azimli olmasını bekleme; azimli olduğunda toplumun inşa ettiği engellerin hiç önemli olmadığı vurgusu; cinsiyetsizleştirme; kişinin kendisinin engelli olmasıyla barışık olması meselesi (Metin Şentürk); abartılı şekilde güzel, yakışıklı ve genç olmaya vurgu; inşallah bir gün düzelir duygusu (eski Türk filmleri); engellilerden beklentinin ya çok ya da az olması (ya şampiyon olması bekleniyor, ya da aman canım bundan ne olacak ki içerikli ifadeler); sakat olanın mutlaka bundan utanacağı kanısı; bir ceza olduğunu vurgulayan ifadeler (allahım ben ne yaptım da bunu bana verdin veya kendinden çıkmazsa çocuğundan çıkar gibi ifadeler); sadaka-yardım ağırlıklı yaklaşım (her engelli yardıma muhtaçtır kanısı; evlerden irak olsun ifadesi) gibi. Bunlara ilişkin özellikle de ortamı hafifleten ama yine de olumsuz olan, çarpıcı örnekler verilebilir. Bu örneklerden bir kısmında katılımcılara şu mesaj verilmeli: Yardım etmeye yönelik iyi niyetli bir davranışın engelliler üzerindeki etkisi olumsuz olabilir. Zira bunların hemen tamamı engelli olan ve olmayanlar arasında bir hiyerarşi olduğu algısının yansımasıdır: “Ben seni korumaya çalışıyorum ama sen bunu takdir edemiyorsun (nankörsün)”.

Örn. 1: Cuma günleri engellilere yardım etme isteğinin artması (Görme engelli bir avukatın ifadesi);

Örn. 2: Cinsiyetsizleştirme (yetişkin bir erkeğin yanağından makas alınması);

Örn. 3: Bir alışveriş merkezi önünde arkadaşını beklerken kutu kola içmekte olan akademisyen bir kadının elindeki kola kutusuna bozuk para atılmaya çalışılması;

Örn. 4: Size iş verdik daha ne istiyorsunuz?(Bakan'ın ifadesi)

Hak temelli ve yardım temelli yaklaşımlar konusunda tartışma yapılabilir. Ayrıca engellilerden genellikle yüksek beklentiler olmadığına vurgu yapılabilir. Okula oyalansın diye gönderilen çocuklar, sadece sigortaya ve bazen maaşa bağlanıp, işe gelmemesi istenen engelli yetişkinler örnek olarak verilebilir. Kotadan istihdam edilen engelli kişinin nasılsa işyerine bir katkısı olamayacağı varsayımı yaygındır. İşveren kişinin işe katkısı olacağını düşünse, zaten maaşını verdiği işçiyi çalıştıracaktır.

“Herkes bir gün engelli olabilir” bu ifadenin de sorunlu olduğu vurgulanmalıdır.

Sunumda engellilere atfedilen bazı özellikler ile engellilerin sahip olması beklenen özelliklere örnekler verilebilir. Bu örneklere gruptan ek yapılması istenebilir.

Son olarak sunumda olması gerekenlere dair örnekler de verilebilir.

2. BÖLÜM: AYRIMCILIK

2.1. Ayrımcılık tanımı ve türleri:

Temel kavramları vermeden önce gruba ayrımcılıktan ne anladıkları sorulur. Sonrasında ayrımcılık tanımı ve türleriyle ilgili toparlayıcı bir sunum

BM Engelli Hakları Sözleşmesinin Ayrımcılık, Erişilebilirlik ve Engelli Kadınlarla İlgili Maddeleri üzerinde ayrıntılı olarak durulmalıdır.

2.2. Ayrımcılığın ve Eşitsizliğin Engelli-Engelsiz Kadınlar Üzerindeki Etkileri

Ayrımcılık: Belli bir kişiye ya da gruba (cinsiyet, ırk, engellilik hali vb) herhangi bir unsur merkezinde, diğer bireylerden farklı davranmak.

Doğrudan Ayrımcılık: Bir kişiye cinsiyeti ya da değiştiremeyeceği başka özelliğinden (yaşı, fiziksel nitelikleri, ırkı, vb.) dolayı açıkça yasalarda, politikalarda ya da uygulamalarda ayrımcılık yapmak. Örneğin, kamu hizmeti verilen bir yerde, (bir hastanede ya da okulda) belirli bir ırka ya da cinsiyete hizmet verilmemesi

Dolaylı Ayrımcılık: Görünürde tarafsız gibi duran ancak sistemli olarak ayrımcılık uygulanan durumları ifade eder. Örneğin, birçok kurumda asansör ve rampa yerine sadece merdiven olması bu hizmetlerden engellilerin yaralanmaları kısıtlar.

Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık:

Türk Ceza Kanunu'nun 122. maddesi ayrımcılık hakkındadır. Ancak ilgili madde [ayrımcılığın tüm türlerini kapsamamaktadır](#). Öte yandan mevcut haliyle kanunun ilgili maddesi her hak bakımından kapsayıcı değildir. Türk Ceza Kanunu'nun 122. maddesinin kapsamı genişletilmek suretiyle tekrar düzenlenmelidir.

MAKUL UYUMLAŐTIRMA: engellilerin tüm insan haklarını ve temel özgürlüklerinden diğerleriyle eşit Şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere somut durumda ihtiyaç duyulan, ölçülü ve aŐırı bir yük getirmeyen, gerekli ve uygun deđiŐiklik ve uyarlamaları ifade eder;

Kaynak: Sabancı Vakfı desteğiyle Kadın DayanıŐma Vakfınca 2011 yılında yrtlen Kadın rgtlerinin Engelli Kadınlarla İlgili Farkındalıklarının Arttırılması Projesi kapsamında İdil IŐıl Gül tarafından hazırlanan eğitim kitinden alıntılar yapılmıştır.

Engelli kadın ve kız çocuklarının her türlü ayrımcılıktan, sömürüden uzak, eşit ve özgür bir yaşama sahip olması için....

ENGELLİ KADIN DERNEĞİ
Mesrutiyet Mh. Atatürk Biv.
No: 105/515 Kızılay, Çankaya-ANKARA
Tel: 0549 3623150
Faks: 0312 3623150
www.engellikadin.org
engellikadindernegi@gmail.com